

19. McGraw-Hill Dictionary of Environmental Science. – New York, 2005. – 496 p.
20. Medicine. Net. com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.medicinenet.com/script/main/art.asp?articlekey=20104>.
21. Pankratz M. Thomas. Environmental Engineering Dictionary and Directory / M. Pankratz. – London: Lewis Publishers, 2001. – 335 p.
22. The Free Dictionary by Farlex [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.commonensemedia.org/app-reviews/the-free-dictionary-by-farlex#>
23. Webster's New World Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.websters-online-dictionary.org.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2016 р.

УДК [81' 272: 373. 014] (477. 83 / 86)" 1867"

Богдан Сокил

(Львівський національний університет імені Івана Франка)

МОВНИЙ ЗАКОН ДЛЯ НАРОДНИХ ТА СЕРЕДНІХ ШКІЛ У ГАЛИЧИНІ 1867 РОКУ ТА ДИСКУСІЇ НАВКОЛО НЬОГО

Коротко описано стан руської (української) мови в галицькому шкільництві. Подано мовний закон 1867 року, прийнятий на засіданні Сейму у Львові, який обмежував право руської мови бути мовою викладання в народних та середніх школах на території Східної Галичини. Охарактеризовано спроби галицьких депутатів відстояти право руської мови в шкільництві.

Ключові слова: мовний закон, мова викладання, руська мова, польська мова, німецька мова, краєва шкільна рада.

Богдан Сокил. ЯЗЫКОВОЙ ЗАКОН ДЛЯ НАРОДНЫХ И СРЕДНИХ ШКОЛ В ГАЛИЧИНЕ 1867 И ДИСКУССИИ ВОКРУГ НЕГО

Коротко описано состояние русского (украинского) языка в галицкой школе. Изложен языковой закон 1867, принятый на заседании Сейма во Львове, который ограничивал право русского языка быть языком преподавания в народных и средних школах на территории Восточной Галиции. Представлены попытки галицких депутатов отстоять право русского языка в школе.

Ключевые слова: языковой закон, язык преподавания, русский язык, польский язык, немецкий язык, краевой школьный совет.

Bohdan Sokil. LANGUAGE LAW FOR NATIONAL AND SECONDARY SCHOOLS IN HALYCHYNA IN 1867 AND DISCUSSIONS ABOUT IT

The status of Ruska (Ukrainian) language in Halychyna region is described. The 1867 language law adopted at Sejm session in Lviv is presented. The law limited the right of Ruska language to be the education language in national and secondary schools on the territory of Eastern Halychyna. The efforts of Halychian delegates to protest the right for Ruska language in education.

Key words: language law, education language, Ruska language, Polish language, German language, regional school board.

Досліджуючи історію мови, важливо звернути увагу на всі складові, у яких мова функціонувала і розвивалася. Вагомою особливістю будь-якої мови є фонетичні, граматичні чи інші її ознаки, які свідчать про її самостійність, відмінність від інших мов.

Офіційно-діловий стиль руської (української) мови практично не був предметом прискіпливого дослідження істориків мови. Окремі аспекти функціонування руської мови в

шкільництві порушено в статтях Б. Сокола, зокрема «Руська (українська) мова в галицькому крайовому сеймі» (Одеса, 2014), «Руська (українська) мова в цісарсько-королівському галицькому суді» (Тернопіль, 2014), «Руська (українська) мова на теренах Східної Галичини за часів Австро-Угорської імперії: законодавчий статус» (Чехія, 2015). «Українська мова в галицьких народних школах за часів Австро-Угорської монархії» (Харків, 2016).

У статті подаємо закон, який запроваджував польську мову в шкільництво на теренах Східної Галичини. Аналізуємо намагання руських (українських) послів справедливо унормувати мовне питання в освіті.

Оскільки обсяг статті не дозволяє ґрунтовно висвітлити зазначену проблему (це, на наш погляд, матеріал для монографічного дослідження), то подаємо лише окремі погляди на досліджуване питання.

Головною підставою народної освіти є школи, а головною причиною занепаду руського (українського) населення Східної Галичини було знищення руських шкіл і запровадження на їх місце польських. Тому найважливішим питанням для населення Галицької Русі було намагання не тільки створення якнайбільше шкіл, але також запровадження в них руської (української) мови як викладової.

Після прийняття Конституції 1848 року галицькоруський народ разом з іншими народами Австрійської держави почав добиватися своїх народних прав. «Головна Руська Рада» звернулася до цісаря з листом, у якому, між іншим, домагалася введення руської мови в усі нижчі та середні школи Східної Галичини.

Уряд прислухався до прохань русинів і 29 серпня Ч. 6117 і 4 грудня Ч.7402 1848 року вийшли міністерські розпорядження, згідно з якими школи східної Галичини були визнані руськими і мова руська стала в них обов'язковим предметом для всіх учнів, а мова польська – як предмет не обов'язковий. Відповідно до цього, Львівське намісництво 27 січня 1849 року Ч. 14 видало розпорядження до всіх учителів середніх і вищих шкіл, аби, якщо є така можливість, попри німецькі викладання вживати також руську мову як викладову. У той час на філософському курсі довгий час викладали математику і фізику руською мовою, хоча професором був поляк др. Урбанський. Таких успіхів добилася руська мова в школах східної Галичини в 1848-49 роках [1, с. 1].

Але так тривало недовго. Намісникові Галичини Вацлаву Залеському вдалося переконати центральний уряд, який скасував ці розпорядження.

На подання галицького губернатора Вацлава Залеського Міністерство просвіти видало 29 вересня 1849 року ч. 6117 розпорядження, яким щодо мовної справи в галицьких школах постановило: «щобы – въ дожданю высшого усовершеня руского языка и закимъ прииде до подѣлу польскои и рускои части Галичины – завести безъ проволоки языкъ польскій по гимназіяхъ и въ академіи львѣвскій» [2, с. 1].

Однак Русь проти такої сваволі Залеського запротестувала, і від того часу до нині тривають суперечки між руською і польською народністю на полі шкільних щодо викладів у гімназіях Східної Галичини.

Таке рішення центрального уряду в мовному питанні не залишило галицьких русинів байдужими. «Головна Руська Рада» як репрезентант галицького народу вислала в Оломуца делегатів з проханням відмінити це рішення уряду.

Внаслідок того візиту було скасовано попереднє розпорядження і натомість вийшло інше. На тодішній протест заступників галицько-руського народу Міністерство освіти у Відні видало 12 вересня 1850 Ч. 7632 рішення, згідно з яким у Східній Галичині:

– у всѣхъ гимназіяхъ заведено нѣмецкій языкъ выкладовой (кромѣ науки релігійи) на такъ довго, доки не буде учителѣвъ свѣдомыхъ руского языка;

– у всѣхъ гимназіяхъ заведено рускій языкъ яко обовязковый, а польскій яко вѣольный предметъ науки;

– щодо львівського університету постановлено, що тамь викладь буде нѣмецкій такь довго, доки не будуть учительѣ до руского викладу и доки ученики не будуть способні до слуханя викладовъ по руски.

Це головні моменти того розпорядження, яке оголосило гімназії у Східній Галичині і Львівський університет руськими закладами [2, с. 1].

Поляки спротивилися такому рішенню і на 31 засіданні сейму в Кромержижи посол зі Львова д. Дилеєвський вніс інтерпеляцію до Міністерства: «Рівноправність народностей, котру міністерство покляло собі перевести в дусѣ гуманности и свободы, в жадній галузи публичной управы не має бѣльшого значѣня, якъ в публичній науцѣ. Мова, той органъ науки, є духовнымъ майном и знаменемъ народѣвъ у всѣхъ фазах ихъ розвитку; наука є жереломъ просвѣты, а просвѣта жереломъ гаразду народѣвъ. Міністерство просвѣты, розумѣючи вагу своєї задачи, старає ся пѣсля силъ своихъ по-при великихъ трудностяхъ, яку виходять зъ перемѣшаня всѣлякихъ народностей в бѣльшій часті краѣвъ австрійского цѣсарства виконати єи поступенно такъ, щоби всѣ були вдоволені. Особливої уваги вимагає зъ сего взгляду Галичина, де в 12 всхѣднихъ округахъ переважне руске населене цѣлкомъ справедливо домагає ся увзглядненя своєї мовы в публичній науцѣ. За попередной системы правительственной руска народність и мова не зазнавали того права, яке їй належить ся; длятого легко зрозумѣти, що руска мова теперъ не є ще такъ розвинена, щоби була способною до викладѣвъ у всѣхъ галузяхъ науки. Зъ той самої причини бракъ єще способныхъ учительѣвъ и ученикѣвъ зъ потрібнымъ пѣдготовленемъ; бракъ такожъ потрібныхъ книжокъ, щоби можна в рускихъ частяхъ Галичини завести в публичній науцѣ викладову мову руску».

Далі Дилеєвський зазначає: «Польське населене завжди чесно добивало ся свободы и знає оцѣнити найвсѣтѣйше право, яке кожному, отже и его рускимъ братамъ належить ся, уживати письма и мовы лише пѣсля власной волѣ» [3, с. 1].

На таку інтерпеляцію відповів міністр внутрішніх справ гр. Франц Стадіон. Він зауважив, що у східній частині Галичини, де здебільшого мешкають русини, прикладає міністерство ті самі засади, які спонукали його в польських округах до особливого погляду на польську народність, отже, у Східній Галичині так само на народність руську, з тою лише різницею, що запровадження в шкільництво повинно відбуватися повільніше, оскільки руська література ще не достатньо розвинулася. До часу, поки руська народність осягне вже достатнього освітнього рівня, має отримати статус кво, однак вже тепер руська мова повинна стати обов'язковим предметом науки у всіх наукових закладах.

Ф. Стадіон наголосив, що руський народ у Галичині більше опирається запровадженню польської мови, аніж німецької, про що переконливо свідчать різні подання та скарги до центрального уряду у Відні. Причини такої поведінки русинів слід шукати в тому, що поляки заперечують самостійність руського народу і не дають змоги йому розвиватися, а німці визнають руську народність як самостійну. Як аргумент навів Франц Стадіон слова доктора Тангеля, які той виловив у промові до нового намісника Галичини графа Голуховського: «Львівській університетъ став ся зовсѣмъ иншимъ, т. є. рускимъ, и лише в тѣмъ змыслѣ руско-нѣмецкимъ, що до цѣлковитого наукового выобразованя руского языка нѣмецкій языкъ задержано тымчасомъ яко викладовый».

Акцентуючи увагу на рівноправності народів, гр. Стадіон сказав, що Міністерство намагається одній народності надавати ті ж права, що й іншій, отже, русинам слід гарантувати те, що належить польській народності.

Меншість однієї народності, живучи з іншою, не повинна вимагати, щоб більшість підпорядковувалася її бажанням. Тому мусимо скасувати Міністерське розпорядження від 29

вересня 1848 року, оскільки ним запроваджували в школах і урядах більшості руської народності мову польської народності, яка становила меншість. Однак меншість однієї народності, яка живе разом з іншою, має право вимагати, щоб їй була доступна наука рідною мовою. Виходячи з таких міркувань, Міністерство запровадило польську мову в школах Східної Галичини як вільний предмет, а в університетах дозволено виклади приватних учителів як польською, так і руською (українською) мовою [2, с. 1].

Однак на тому утиски руської мови в шкільництві не припинилися. Намісником Галичини став гр. Голуховський, за правління якого Русь почала ще більше втрачати права своєї мови. 20 квітня 1852 року ч. 1372 він видав розпорядження, згідно з яким краєві власті уповноважені звільняти учнів від науки руської мови як обов'язкового предмету, а після рішення від 21 липня 1856 Ч. 9930 встановлено, щоб в гімназіях Східної Галичини мова руська тільки релятивно (для русинів, якщо захочуть) була предметом обов'язковим. Такий стан, коли руська мова тільки в нижчих школах була предметом обов'язковим, а в середніх школах – релятивно обов'язковим, тривав аж до 1861 року [1, с. 1].

Однак і цього місцевій владі було замало. Вона вирішила й надалі проводити реформу у сфері освіти, найважливіша мета якої – запровадження польської мови як викладової в народних та середніх школах Східної Галичини.

Незважаючи на зусилля заступників галицько-руської народності у Львівському Сеймі, не вдалося їм перебороти упереджене ставлення про властивості руської мови сеймову більшість, що руська мова може, так само як і польська, бути мовою викладання всіх предметів не тільки в народних чи середніх школах, але й і у вищих. Польська більшість не зважала на ті обставини, що вже перед кількома літами заведено руську мову як викладову для деяких предметів у Львівському університеті (всеучилищі), ні на той факт, що вже в 1849 році в деяких гімназіях і навіть у тодішніх школах філософських, наприклад у Перемишлі, була винятково руська мова викладовою, і визнано її придатною лише для викладання в нижчих гімназіях.

Таким чином був прийнятий закон щодо мови викладання в галицьких народних і середніх школах.

У цьому законі постановлено:

Згідно съ ухвалою сейму королевствъ Галиціи и Володимеріи с великимъ княжествомъ Краковскимъ постановляю, що наступає:

Арт. I. Право постановляти о языкѣ викладовомъ въ школахъ народныхъ (людовыхъ) прислугує тымъ, що удержують школу.

Арт. II. Если школа людова побирає пѣдмогу зъ публичныхъ фондѣвъ, право постановляти, котрый зъ языкѣвъ, польскій або рускій, має бути викладовымъ, виконує громада спѣльно зъ краєвою властію шкѣльною въ той спѣсѣбъ, що постановы громады пѣдлагають затвердженю краєвои власти школьной.

Арт. III. Въ кождѣй школѣ народнѣй (людовѣй), въ котрѣй часть учащаючої молодежи уживає руского, а часть польского языка, той языкъ, котрый не є викладовымъ, буде обовязковымъ предметомъ науки въ границахъ, вѣдповѣдныхъ школѣ.

Почавши вѣдъ третѣи кляси всѣхъ высшихъ школъ людовыхъ языкъ нѣмецкій є обовязковымъ предметомъ науки.

Арт. IV. Въ школахъ среднихъ, удержуваныхъ выключно приватными фондами чи то громады, чи осѣбъ поодинокихъ або збѣрныхъ, языкомъ викладовымъ буде той, за котрымъ освѣдчать ся ти, що достарчають фондѣвъ для школы.

Арт. V. Въ школахъ среднихъ, по части або въ цѣлолости удержуваныхъ фондами публичными, языкомъ викладовымъ є языкъ польскій зъ слѣдующими застрєженнями:

а) (пѣсля закона зъ 31 мая 1874 Ч.15 В. з. кр.)

«Языкъ рускій позѣстає jako викладовый для науки языка руского. Крѣмѣ того въ цѣлѣй гімназіи академичнѣй у Львовѣ має бути заведений постепенно языкъ рускій jako викладовый».

Що до языка выкладового въ науцѣ религіи обовязують истнуючѣ приписы;

б) О часовой потребѣ и можности заведеня по при выклады въ языкѣ польскѣмъ такожь выкладѣвъ рускихъ въ поодинокихъ предметахъ науки, орѣкає въ кождомъ даномъ случаю красва власть шкѣльна на жаданє родичѣвъ що найменше 25 учениковъ;

в) въ клясахъ зѣ языкомъ выкладовымъ рускимъ наука языка польского, въ школахъ середныхъ зѣ языкомъ выкладовымъ польскимъ наука языка руского, єсть обовязкомъ взгляднымъ т. є. залежачимъ вѣдѣ освѣдченя ся въ тѣмъ мѣрѣ родичѣвъ;

г) (пѣсля закону краєвого зѣ 8 вересня 1880. Ч. 34. В. з. кр.).

Доки законъ краєвой инакше не постановить, полишаєсь языкъ нѣмецкѣй въ дотеперѣшномъ обсязѣ выкладовымъ въ гѣмназіи П. у Львовѣ и въ гѣмназіи въ Бродахъ.

Арт. VI. Що до науки языка нѣмецкого, котрый є обовязковымъ у всѣхъ клясахъ школь середныхъ мають примѣнитись приписы цѣсарской постановы зѣ 20 липня 1859 Ч. 150 В. з. д.

Пѣсля тихъ приписѣвъ, оголошенихъ розпорядженнямъ Міністер. вѣроисп. и і просв. зѣ 8 серпня 1859, вѣдступає ся вѣдѣ засады, высказаной въ найвысш. постановѣ зѣ 9 грудня 1854. (Ч. 315 В. з. д. § 2) пѣсля котрой у высшихъ клясахъ гѣмназій всюда мавъ бути переважно нѣмецкѣй языкъ выкладовымъ. Натомѣсць позѣоставлено тымъ, до котрихъ належить старань ся о дотычну гѣмназію і обсада учителѣвъ при тѣмъ же, щобы выбрали такѣ дидактичнѣ средства, котрѣ при обовязковѣй науцѣ нѣмецкого языка у всѣхъ клясахъ, довели бы ученикѣвъ до того, щобы зѣ укѣнченемъ гѣмназіи цѣлковито володѣли нѣмецкимъ языкомъ въ писмѣ и словѣ.

Арт. VII. О змѣнахъ языка выкладового въ школахъ середныхъ, удержуваныхъ зѣ фондѣвъ публичныхъ взагалѣ, а въ особенности змѣряючихъ до постепенного розширеня выкладѣвъ въ языкѣ рускѣмъ черезъ заведенє тогожь стало, чи то въ поодинокихъ клясахъ головныхъ або побѣчныхъ (паралельныхъ), чи то зѣ часомъ въ цѣлыхъ гѣмназіяхъ и школахъ реальныхъ, постановляти буде на будучє Соймъ по выслуханю Радѣ повѣтовыхъ.

Арт. VIII. Учачимъ ся, взглядно ихъ родичамъ або опѣкунамъ полишає ся свобода въ выборѣ школы такъ, що ученики безъ взгляду на обрядъ можуть слухати рускихъ або польскихъ выкладѣвъ.

Арт. IX. Всѣ приписы, незгѣдни зѣ тымъ закономъ, зносять ся.

Арт. X. Введенє того закону въ жите припоручаю Мому Міністрови вѣросповѣданя и просвѣты [4, с. 111–113].

Незважаючи на те, що та ухвала Сейму бєла нєлегальною, оскільки в залі були присутні лише 62 депутати, поляки все-таки випросили в цїсаря найвищу санкцію [5, с. 1].

Руські послы не могли миритися з прийняттям такого закону і робили все можливе для його зміни. Посол Романчук на засідання Галицького Сейму вніс проект мовного закону, яким намагався справедливо вирішити мовне питання в шкільництві на території Східної Галичини.

Высокій Соймъ зволить ласкаво ухвалити послѣдуючу новелю до уставы о языкѣ выкладѣмъ въ школахъ народныхъ и середныхъ.

Устава

зѣ дня ... змѣняюча постановы уставы зѣ дня 22 червня 1867 (Дн. у. кр. зѣ р. 1867 ч. V. зѣ 28 серпня 1867) о языкѣ выкладѣмъ въ школахъ народныхъ и середныхъ королѣвствъ Галичины и Володимиріи съ Великимъ Княжевствомъ Краковскимъ

Титуль I.

Низше наведені артыкулы уставы зь дня 22 червня 1867 (Дн. у. кр. зь р. 1867 ч.V. зь 28 серпня 1867) о языцѣ выкладовѣмъ въ школахъ народныхъ и середныхъ королѣвствъ Галичины и Володимиріи съ Великимъ Княжевствомъ Краковскимъ перестаютъ ътъ терерь обовязувати. Тіи артикулы мають на будучнѣсть звучати, якъ слѣдує:

Арт. II.

Если школа народна побирає запомогу зь фонду публичного, – право становленя, котрый зь языкѣвъ, польскій або рускій, має бути выкладовымъ, виконує громада спѣльно съ властею шкѣльною краєвою въ той спосѣбъ, що ореченя громады пѣдлягають затвердженю власти шкѣльной краєвой.

Если въ якѣй мѣсцевости съ мѣшаною людностею, польскою и рускою, де друга народнѣсть становить що найменше одну четверту часть всеи людности, а въ мѣсцевостяхъ съ людностею надъ 12.000, що найменше 3000 душъ, есть бѣльше шкѣлъ народныхъ для дѣтей одного пола, то бодай въ однѣй шкѣлѣ; если-жь тѣлько одна есть шкѣла съ рѣвнорядными клясами, то въ рѣвнорядной клясѣ языкомъ выкладовымъ має бути языкъ другои народности. Въ котрѣй и якѣй шкѣлѣ має бути выкладавый языкъ другои народности, рѣшає, отвѣтно до числа душъ обохъ народностей и мѣсцевыхъ потребъ, власть шкѣльна краєва, въ порозумѣню съ радою громадскою, взглядно съ тымъ, котрый школу утримує.

Арт. V.

б) Въ рѣвнорядныхъ клясахъ всѣхъ середныхъ шкѣлъ, на жаданье родичѣвъ що найменше 25-ти ученикѣвъ, має власть шкѣльна краєва безъ проволоки зарядити заведенье другого языка краєвого яко выкладового. При поступуваню ученикѣвъ до высшихъ клясъ рѣвнорядна кляса съ другимъ языкомъ выкладовымъ поступати буде разомъ съ учениками юодай такъ довго, доки число ученикѣвъ не зѣйде понизше двацять.

Титуль II.

Виконанье сеи уставы поручаю Мому министрови просвѣты [6, с. 1].

Мотивуючи свое внесення, посол Романчук зауважив, що за всі роки роботи Сейму (починаючи з 1861 року) статут про мову викладову в народных та середних школах є найбільш шкідливий для русинів.

Ю. Романчук акцентує увагу на суперечностях, які виникли між основними конституційними статутами, державним шкільним статутом, що були чинними на території Східної Галичини, та прийнятим Галицьким Сеймом мовним законом. По-перше, різноманітні конституційні статuti гарантують кожному народові рівноправність його мови в школі і засоби для отримання освіти рідною мовою, а шкільний краєвий закон ані такої рівності, ані засобів для навчання не визнає. По-друге, засадничі статuti скасовують примусове вивчення другої краєвої мови, коли місцевий закон запроваджує обов'язкове вивчення другої краєвої мови. По-третє, державний шкільний статут визнає право вирішувати питання про мову викладову шкільній краєвій владі, а краєвий статут – лише тому, хто утримує школу.

На думку доповідача, краєвий шкільний закон суперечить як педагогічним засадам, так і засадам справедливості. Педагогічні засади вимагають, щоб діти отримували хоч би початкову освіту рідною мовою, тобто мовою, якою вони розмовляють удома і яку вони добре знають. Згідно із засадами справедливості кожна сторона повинна мати рівні права.

Однак шкільний краєвий статут не відповідає таким засадам.

Посол критикує постанову шкільного закону, у якій зазначається, що питання про мову викладання повинен вирішувати той, хто утримує школу, тобто це, як правило, громада. На його думку, такий підхід до вирішення справи не є виправданим, оскільки: а) у громадах, де проживає змішане населення, може відбутися зміна складу громадської ради, а це може призвести; б) ця постанова обмежує права меншості, а часто – й більшості, якщо представництво громади складається тільки з представників меншості.

Унаслідок дії тієї постанови в усіх як великих, так і малих містах Східної Галичини немає жодної школи з руською мовою викладання, хоч у багатьох із цих міст руське населення або переважає, або становить значну кількість. Так, зокрема, 6. 277 львівських русинів не мають жодної руської школи.

Не краще виглядає справа зі середніми школами. У 1883 році в Галичині було 24 гімназії зі 283 класами. Виходячи з того, що в Галичині проживає 5. 938. 000 осіб, то одна гімназія припадала на 247 тисяч, а один гімназійний клас – на 21 тисячу.

Ю. Романчук ще раз наголошує на тому, що руські послы просять набагато менше, ніж пропонують окремі депутати Сейму та члени шкільної комісії, і аргументує такими заувагами:

Беручи до уваги, що польське населення Східної Галичини налічує 3.058.000, руське – 2.250.000 тисяч, а німецьке – 324 тисячі, то на тій підставі мало би бути 12 ½ гімназій зі 146 класами з польською мовою викладовою, 10 гімназій зі 122 класами з руською мовою викладовою та 1 і 1/5 гімназій із 15 класами – з німецькою мовою викладовою. Однак де факто польських гімназій є 21 зі 245 класами, руських – 1 з 10 класами, а німецьких дві із 28 класами.

Якщо звернути увагу не на кількість населення, а на кількість учнів, що навчаються у гімназії, то в 1883 році на 10.530 всіх учнів припадає на одну гімназію 439 учнів, а на один клас – більше 37. Учнів-поляків було 7997, русинів – 1811, німців – 710, то на цій підставі повинно бути польських гімназій більше 18, а класів 225; руських гімназій більше 4, а класів 49 ; німецьких – більше 1 1/2, а класів 19. Отож, бачимо, якої кривди заподіяв шкільний краєвий статут руській народності і не лише супроти польської народності, але й супроти німецької.

Не дивно, що цей статут викликав невдоволення серед руської народності: протестують проти неї руські послы в сеймі і в парламенті, обурюється руський народ на вічах. Статут породжує вічне незадоволення серед народу і роздухує незгоди в краю [7, с. 1].

Ю. Романчук наголосив, що в поданому проекті він вніс дві постанови, які змінюють чинний мовний закон: одна з них стосується народних шкіл, а інша – середніх. Щодо народних шкіл, то слід усунути ту несправедливість, згідно з якою русини в містах, де становлять значну кількість або навіть більшість, зовсім позбавлені руської школи. Отже, у тих містах, де є більше шкіл або одна школа з рівнорядними класами і кількість русинів становить ¼ населення або 3000 осіб, хоч одна школа або рівнорядні класи мали викладову мову руську.

У середніх школах руською мовою можуть викладати лише деякі предмети, але для того потрібне бажання 25 учнів або їхніх батьків. Однак рішення про руську мову викладання повинна ще прийняти краєва шкільна влада, яка може й не погодитися з рішенням громади.

Окрім педагогічних потреб, укладений проект закону відповідає і практичним потребам. По-перше, він не порушує головних засад теперішніх статутів. По-друге, його впровадження не вимагає значних зусиль. По-третє, не накладає значних коштів ані на громади, ані на державу.

Посол наголошує, що проект мовного закону доволі поміркований і що русинам слід би добиватися на полі шкільництва значно більшого. На підставі історичних прав русини повинні би домагатися, щоб всі школи в руській частині краю були руськими. На підставі природних прав – вимагати, щоб кожному русинові була надана можливість навчати і виховувати своїх дітей рідною мовою [8, с. 1].

Після Ю. Романчука слово взяв поляк граф Дідушицький. Він визнав право русинів вчитися руською мовою, але звернув увагу на те, що внесення Ю. Романчука є небезпечним, оскільки запроваджує ще більший поділ між поляками та русинами. Дідушицький переконаний, що русини не зупиняться на тих кількох руських школах, а вимагатимуть більшого. Збільшення кількості руських шкіл призведе до того, що русини і поляки не будуть розуміти один одного, а відтак треба буде створювати окремі руські уряди.

Бажаючи зблизити обидва народи між собою, граф Дідушицький хотів внести подання, щоб усі учні в гімназіях вивчали руську мову [9, с. 290].

Міністр Земляковський агітував поляків відхилити внесення Ю. Романчука, а прийняти пропозицію графа Дідушицького. Однак поляки не погодилися і на це і граф Дідушицький змушений був відмовитися від своєї пропозиції, так і не подавши її на розгляд до Сейму.

Таким чином, внесення Ю. Романчука зустріло велику опозицію сеймової більшості. Складалося враження, що лише сам внескодавець був готовий підтримати його, а всі інші депутати або зовсім відкинули те подання, або хотіли його змінити (фактично послабити – Б. С.) різними змінами, ставлячи різні вимоги. До останніх парламентарів належав і князь Чарторийський. На його думку, питання про мову викладову мало би вирішувати не кількість русинів у громадах, а число родичів, які хочуть, щоб їхні діти навчалися руською мовою [10, с. 1-2].

Відбулися широкі дискусії, під час яких було прийнято рішення доручити Відділові краєвому порадитися з кураєвою шкільною Радою і подати розгляд цього питання на наступній сесії Сейму. Таким чином польська сеймова більшість перенесла розгляд мовних змін до шкільного статуту аж на наступний рік.

Депутати Сейму після довгих дискусій передали освітній комісії проект мовних змін, а та 21 жовтня 1884 року прийняла таку ухвалу: «Поручаєся Выдѣлови краєвому, щоби по выслуханю мнѣня ц. к. Рады шкѣльной выслѣдивъ предложену пос. Романчукомъ справу що до змѣны кр. уставы зъ дня 22 червня 1867 р. и внесеня свои представивъ найбизшѣй соймовѣй сесіи».

Відповідно до цієї ухвали члени освітньої сеймової комісії звернулися з листом до Ради шкільної, щоб та висловила свою думку, а також до всіх повітових Відділів і 29 найбільших міст, мотивуючи це тим, що в такій важливій справі необхідно знати думку населення цілого краю.

З повітових Відділів надійшли такі думки:

1) Повітові Відділи в Бялій, Пильзі та Величці не висловили жодної думки, оскільки в тих повітах немає русинів. Окрім того 28 рад не дали відповіді.

2) Жовківський, косівський, надвір'янський та цішанівський повітові Відділи однозначно підтримали внесення посла Романчука.

3) Дрогобицький, долинський, ярославський, равський, збаразький яворівський повітові Відділи підтримали внесення з певними застереженнями.

4) Руденський, калуський, ряшівський, заліщицький, турчанський, рогатинський, борщівський, львівський повітові Відділи висловилися проти внесення змін до шкільного статуту.

5) Чортківський, теребовлянський, коломиїський, перемишлянський бучацький не заперчували проти внесення, але з певними застереженнями.

6) З 29 міст відповіли лише 5 і то дуже не зрозуміло або із застереженнями.

Отже, із 74 повітових Рад 32 не висловили своєї думки, 16 – підтримали внесення, 9 – не були противниками внесення, але вимагали зміни теперішнього шкільного статуту на користь руської мови і домагалися, щоб руська мова стала у всіх школах Галичини обов'язковою або, щоб для національних меншин утворювали паралельні класи, 17 – висловилися проти згаданого внесення.

Відповідно до цього повітовий Відділ звернувся 27 жовтня 1884 року з листом Ч. 56 198 до ц. к. Ради шкільної, щоб та висловила свої міркування.

Отже, 32 повітові Відділи не зацікавилися цією справою, 17 були проти, а 25 – отож більшість – вимагає або прийняти внесення руських послів, або з певними додатками та умовами, або не погодитися з нинішнім шкільним статутом [11, с. 1].

Незважаючи на це, краєвий шкільний Відділ не підтримав цю справу.

На наступній сесії галицького Сейму, яка тривала з грудня 1885 року до середини січня 1886 року, дискусії навколо краєвого шкільного статуту продовжилися, однак ті зміни так і не були прийняті.

Отже, незважаючи на всі зусилля руських депутатів галицького Сейму, а також на їхні переконливі аргументи, польська сеймова більшість відмовилася внести зміни до краєвого шкільного статуту і польська мова й надалі залишилася мовою навчання в народних та середніх школах, а руській мові призначалася роль факультативного вивчення і то не лише для польських учнів, але й для учнів руської народності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осмотръ политичный // Слово. – 9 (21) лютого 1866. – Ч. 12. – С. 1.
2. Відповѣдь міністра гр. Франца Стадіона на одну інтерпеляцію зъ польскои сторони въ соймѣ въ Кромерижи 1849 року // Дѣло. – 5. (17) лютого 1898. – Ч. 27. – С. 1.
3. Бесѣда посла д-ра Окуневского виголошена при дискусіи надъ програмою привительства на 3-омъ засѣданю палаты послѣвъ д. 24 жовтня с. // Дѣло. – 15 (27) жовтня 1898. – Ч. 232. – С. 1.
4. Савчак Краевый законъ зъ 22 червня 1867 Ч.13 В. з. кр. о языцѣ выкладовѣмъ въ школахъ народныхъ (людовыхъ) и середныхъ Королѣвствъ Галичины и Володимиріи зъ вел. Князѣвствомъ Кракѣвскимъ. – С. 111–113.
5. Политическое обозрѣніе // Слово. – 23 серпня 1867. – Ч. 66. – С. 1.
6. Внесѣе пос. Юл. Романчука // Дѣло. – 22 вересня 1884. – Ч. 110. – С. 1.
7. Бесѣда пос. Юл. Романчука зъ 4 л. жовтня мотивуюча внесену новелю о языцѣ выкладовѣмъ // Дѣло. – 25 вересня 1884. – Ч. 111. – С. 1.
8. Бесѣда пос. Юл. Романчука зъ 4 л. жовтня мотивуюча внесену новелю о языцѣ выкладовѣмъ // Дѣло. – 27 вересня 1884. – Ч. 112. – С. 1.
9. Розправа въ галицкомъ соймѣ о руской мовѣ въ школахъ // Батькѣвщина. – 14 листопада 1884. – Ч. 46. – С. 289–291.
10. Внесѣе п. Романчука въ теперѣшнѣмъ стадіумѣ // Дѣло. – 3(15) жовтня 1884. – Ч. 115. – С. 1–2.
11. Судьба внесѣея пос. Романчука на змѣну краевой уставы шкѣльной зъ дня 22 червня 1867р // Дѣло. – 2 грудня 1885. – Ч. 128. – С. 1.

УДК 811.161.2'42-055.2

Зореслава Шевчук
(Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка)

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОГЕЗІЇ ДЛЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОРТРЕТНИХ ОПИСІВ ЖІНКИ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ)

У статті проаналізовано особливості вживання окремих сегментів лексичної когезії (лексичні повтори, контрастиви), які вицленовуються у портретних описах жінки. Вербалізація цієї текстової категорії ретранслює змістову єдність зовнішніх та внутрішніх характеристик жінки, увиразнює описи її особистісних рис.

Ключові слова: текстова категорія, когезія, портрет, лексичний повтор, контрастив.

**Зореслава Шевчук. ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОГЕЗИИ ДЛЯ
ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОРТРЕТНЫХ ОПИСАНИЙ ЖЕНЩИНЫ (НА МАТЕРИАЛЕ
СОВРЕМЕННОЙ ЖЕНСКОЙ ПРОЗЫ)**

В статье проанализированы особенности употребления отдельных сегментов лексической когезии (лексические повторы, контрастивы), которые вычленяются в портретных описаниях женщины. Вербализация этой текстовой категории ретранслирует содержательное единство внешних и внутренних характеристик женщины, подчеркивает описание ее личностных черт.

Ключевые слова: текстовая категория, когезия, портрет, лексический повтор, контрастив.